

Секція: Педагогічні науки

Даниляк Софія Володимирівна

студентка спеціальності «Дошкільна освіта»

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

м. Дрогобич, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти велике значення надається проблемі мовленнєвого розвитку дітей, зокрема зв'язного мовлення. Це обумовлено, перш за все, його соціальною значущістю і значенням у формуванні маленької особистості. Адже зв'язне мовлення – вища форма мовленнєвої діяльності, яка визначає сформованість рівня мовного й розумового розвитку дитини; допомагає їй стати активним, ініціативним мовцем, відкритим для спілкування; навчитися за допомогою мови пізнавати довкілля; розвинути свідоме, у міру своїх можливостей та віку, ставлення до мовної дійсності.

А. Богуш, Н. Гавриш розглядають поняття зв'язного мовлення як власне процес створення самостійного зв'язного висловлювання та результат цього процесу, продукт мовленнєвої діяльності – текст, що включає такі послідовні етапи, як: визначення теми, планування сюжетної лінії, добір необхідних мовних засобів, розповідання й самооцінка готового продукту (тексту) [2, с. 450].

Період дошкільця є надзвичайно важливим для розвитку зв'язного мовлення майбутньої особистості. У старшому дошкільному віці діти можуть послідовно й чітко складати описову та сюжетну розповідь; порівняльну описову розповідь; розповіді з індивідуального та колективного досвіду; на тему, запропоновану вихователем, за планом або

ж опорними словами; творчу розповідь (казку) за поданим початком чи закінченням; невеличкі сценарії за літературними творами тощо [2, с. 471].

Зазначимо, що саме у цьому віці поступово ускладнюється синтаксична структура дитячих розповідей, у яких вони висловлюють міркування, переконливо їх аргументують, використовуючи при цьому вставні слова, пряму мову, засоби художньої виразності. Разом з вихователем діти записують складені ними розповіді, казки, виготовляють наочні посібники до них, обговорюють їх, вдаються до оцінювання дитячих розповідей, визначають кращі з них.

Старших дошкільників навчають творчого розповідання за серією сюжетних картин, що «унаочнює логічну структуру (початок – зав'язка – основна частина – кульмінація – розв'язка) розповіді, яку складають діти, візуалізує планування власного висловлювання, сприяє формуванню таких якостей мовлення, як плавність, зв'язність, логічність» [1, с. 3].

Науковці пропонують п'ять способів презентації сюжетних картин. Так, перший спосіб передбачає послідовний їх розгляд. На початку заняття відкрита лише перша картинка, перед тим, як показати наступну, вихователь пропонує дітям поміркувати, що на ній зображено. За кожною картиною складається розповідь, обсяг якої поступово збільшується: спочатку тільки за змістом першої, згодом – першої та другої; першої, другої та третьої картинки.

Другий спосіб презентації сюжетних картин полягає в одночасному поданні дітям усіх картинок, які вони мають самостійно розмістити в логічній послідовності. Відбувається послідовний розгляд кожної картини за запитаннями та складання розповідей.

Умови третього способу – усі картини закриті, окрім останньої. Перша частина заняття передбачає колективні творчі фантазії дітей щодо початку розповіді, згодом послідовно відкриваються картини і складаються розповіді.

Четвертий спосіб – на початку заняття відкриваються перша та остання картинка. Після фантазування дітей щодо змісту середніх картинок послідовно розглядаються всі картинки, за якими складаються розповіді.

Останній, п'ятий спосіб презентації сюжетних картин характеризується показом картинок через одну [1, с. 6 – 7].

Вважаємо, що саме на таких заняттях особлива увага вихователя спрямовується на коригування зв'язного мовлення дітей. Старших дошкільників навчають розповідання за кожною структурною частиною: спочатку скласти початок, потім середину і кінцівку, добирати до однієї назви різні варіанти початку, кінцівки чи середини розповіді, поєднувати змістові частини висловлювання [5].

Ефективним методом розвитку зв'язного мовлення є переказування художніх творів, казок, у процесі якого дитина глибше «входить» у зміст твору, засвоює нові слова і вирази, правильні граматичні форми. Структура таких занять залежить від ступеня складності твору: простіший діти переказують одразу, складніший – за частинами. І що краще старші дошкільники засвоюють різні способи переказування, то значнішими будуть їхні успіхи в оволодінні зв'язним монологічним мовленням.

А. Богуш, Н. Гавриш рекомендують використовувати у роботі з дітьми такі способи організації переказу: *повний (цілісний) переказ* – коли одна дитина переказує весь текст, однак текст має бути короткий; *переказ за частинами (командами)* – обираються команди, які домовляються між собою, хто яку частину переказуватиме; *колективний переказ* – діти за чергою послідовно переказують текст по реченню або ж його епізод; *інсценування за ролями* – вихователь бере на себе роль автора, допомагає дітям розподілити ролі, дібрати атрибути, елементи костюма, обговорює з ними характер персонажів, радить обрати правильну інтонацію; *творчий переказ* (наприклад, переказ від імені головного героя, придумування нових епізодів, сюжетних ліній, введення нових персонажів, придумування

іншого початку й кінцівки; *вибірковий переказ* – наприклад, найбільш цікавих в мовленнєвому плані фрагментів [2, с. 488-490].

Зазначимо, що у процесі розповідання, переказування художніх творів зростають уміння дітей критично ставитись до своїх розповідей і розповідей товаришів. Оцінюючи розповіді, діти аналізують їх зміст, оригінальність задуму, не допускають повторення оповідань, казок.

А. Богущ зазначає, що спонукання дітей до оцінки дитячих розповідей привчає їх бути уважними до словесної інструкції вихователя, запам'ятовувати завдання, літературні тексти, розповіді, усвідомлювати їх зміст. Формування в дітей здатності оцінювати відповіді товаришів сприяє розвитку уміння наперед обдумувати свою відповідь, скласти її план [3, с. 3].

Упродовж проходження педагогічної практики у закладі дошкільної освіти ми також з'ясували, що старші дошкільники мають поверхові, неточні уявлення щодо поняття «текст». Тому з цією метою ми ознайомлювали дітей з його характерними ознаками, вчили визначати тему тексту, який вони прослухали, придумувати до нього назву, виокремлювати основні частини тексту.

З метою закріплення уявлень дітей про структуру тексту, на заняттях з розвитку мовлення й у повсякденні ми проводили дидактичні ігри «Впізнай текст», «Де текст, а де ні», пропонували дошкільникам послухати тексти невеличких казок, оповідань [4, с. 11].

На наступному етапі ми з'ясовували послідовність речень у тексті, тобто ознайомлювали дітей з тим, що кожне наступне речення у тексті співвідноситься з попереднім і ніби виходить з нього, відображає послідовність розвитку авторської думки.

Саме такий вид зв'язку речень ми використовуємо під час складання різного виду текстів – розповіді з досвіду (власного чи колективного); опису предметів, явищ, подій; придумування казок, оповідань. Таким

чином підводимо дітей до думки, що в кожному тексті речення повинні бути в певному порядку, їх зміна порушує логіку викладу, зв'язок речень, цілісність тексту.

Отож, важливими завданнями розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників є планомірне й цілеспрямоване навчання дітей логічно, послідовно, змістовно, виразно будувати власні мовленнєві висловлювання, оволодіння різними видами розповідей, переказуванням, розвитку у дошкільників здатності цілісно сприймати сюжет картини, художнього твору, поєднувати змістові частини висловлювання. Правильний добір картин, художніх творів, поступове ускладнення форм та методів розвитку зв'язного мовлення роблять цей процес доступним, цікавим та ефективним.

Література

1. Богуш А., Гавриш Н.В. Вчимося розповідати. Складання розповідей за серіями сюжетних картин на основі літературних творів : навч.-метод. посіб. К. : МЦФЕР-Україна, 2013. 32 с.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А.М. Богуш. 2-ге вид., доп. К. : Слово, 2011. 704 с.
3. Богуш А.М. Місце оцінки на заняттях з розвитку мови // Дошкільна педагогіка і психологія. 1973. Вип 7. С. 3-11.
4. Дем'яненко С. Дітям про текст як мовленнєве поняття // Дошкільне виховання. 2003. № 9. С. 10 – 11.
5. Паласевич І. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобом сюжетних картин // Молодь і ринок : щомісячний наук.-пед. журнал. 2019. № 3 (170). С. 60-65.